

MASHG'ULOTLARDA VATANPARVARLIK MAVZUSIDAGI KINOFILMLARDAN FOYDALANISH TARTIBI. ULARNI TANLASH VA NAMOIYISH ETISH

Sultonov Sardorbek No'monjon o'g'li
FarDU harbiy ta'lim fakulteti

Annotatsiya: *ushbu maqolada O'quv muassasalarida filmlar namoyish etishda «Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik» o'qituvchilari va bevosita tarbiyachilar ularni tanlab olish bilan shug'ullanishlari kerak, Kinofilmlarni namoyish etishni rejalashtirishda ko'llanmalardan foydalanishlari kerak. Har bir film yaratilgan yili, kinostudiyasi, necha qismdan iboratligi yozib qo'yiladi, hujjatli va ilmiy ommabop filmlarga ular mavzusi va mazmuni qisqacha aytib o'tiladi. Hujjatli, ilmiy – ommabop va o'quv filmlardan ma'ruzalar, mavzuviy suhbat uchrashuvlari, kinokechalar va yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda keng foydalanish tavsiya etiladi. O'quv maskanlarida namoyish etiladigan badiiy filmlar mavzulari turlicha bo'lishi kerakligi haqida ma'lumot berilgan*

Badiiy, harbiy vatanparvarlik ruhidagi film va spektakllarni yoshlar bilan ofitserlar uyida, madaniyat saroylarida, ommaviy-mudofaa ishlari oyli kunlarida jamoa bo'lib tomosha kilishni tashkil etish kerak. Harbiy vatanparvarlik mavzusidagi film, spektakllarni tomosha qilish asosan sinf rahbariga yuklatiladi, bu ishlarni amalga oshirishda sinf rahbari sinfdan tashqari ishlar tashkilotchisi, hamda harbiy rahbar yordamiga tayanadi.

Kinoteatrlarga borishda avval kinofilm tanlashga e'tibor berish kerak.

Film mazmuni o'quvchilar o'rganayotgan «Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik» dasturi bilan bog'liq bo'lishi, va boshqa umumta'lim darslari bilan mos kelishi zarur. Kinofilmlar o'quvchilar bilimini to'ldiradi, ularga ma'lum darajada tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi.

Film mavzusi tanlangandan so'ng sinf rahbari «Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik» o'qituvchisi bilan birgalikda kino teatrga borish rejasini tuzadilar. Rejada quyidagilarni ifoda etish maqsadga muvofiqdir:

1. Kinoteatrga borishni tashkil etishga kim javobgar shaxs etib tayinlanadi.
2. Kinoteatrga borishni tashkil etishda o'quvchilar yoshiga qarab guruhlar tashkil etish.
3. Tashkilotchi tomonidan filmni shaxsan ko'rib chiqish.
4. Tashkilotchi tomonidan film mazmunini tahlil qilish.
5. O'quvchilarga kinoteatrga borish kuni va film nomini ma'lum qilish.
6. O'quvchilarni muvzu bo'yicha badiiy manbalar va tarixiy ma'lumotlar bilan tanishtirish, o'quvchilarga tanish bo'lmagan muammolarni o'rganish.
7. Bilet sotib olish (kuni)

8. Harakatlanish transporti, marshrutini aniqlash, (kinoteatrga jo'nab ketish tartibi) ehtiyotkorlik choralarini ishlab chiqish va ular bilan o'quvchilarni tanishtirish.

Kinofilmni tomosha qilishdan avval rahbar o'quvchilarga kerakli bilimlarni ma'lum qiladi. ya'ni hamma kirish mashg'ulotlarini o'tkazadi, faqat shundan so'ng kinofilm tomosha qilinadi. Kinofilmni tomosha qilgandan keyin, uning asosiy muammolari, tarbiyaviy va o'rganish mazmunidagi qiziqarli masalalarni muhokama qilishni tashkil etish zarur. Kinofilm muhokamasini tashkil etish turli yo'llarini taklif etish mumkin.

3-savol. Mudofaaa jangini olib borish usullari.

Vzvod egallab turgan tayanch shahobchasini faqat katta komandir buyrug'iga ko'ra tashlab ketishi mumkin.

Chekinish, odatda, tunda yoki ko'rish imkoniyati kam bo'lgan sharoitda olib boriladi. Dushman bilan bevosita to'qnashuvda chekinish jangdan chiqish orqali amalga oshiriladi. Jangdan chiqishni ta'minlash uchun kuchaytirish vositalari bilan himoya bo'linmalari belgilanadi.

Vzvod komandiri jangovar buyruqda quyidagilarni ko'rsatadi:

- guruhlariga – chekinish vazifalari, yig'ilish xududi, yo'nalishi, tartibga tushirish rubejlari va ularni o'tkazish vaqti, chekinish oxirgi rubejida qanday harakatlarga tayyor bo'lishi lozimligini;

- artilleriya bo'linmalari va boshqa o't ochish vositalariga chekinish vazifalari va tartibini;

- jangdan chiqishga tayyorlik vaqti va chiqish signallarini;

- o'z o'rni va o'rinbosarini;

Jangdan vzvodni chiqishini tahminlovchi himoya bo'linmalari o'z pozitsiyalarini ushlab turadi. Bu bo'linmalarni boshqarish bevosita batalon komandiriga bo'ysunadigan va ular bilan aloqani ushlab turadigan komandirlardan biri bilan amalga oshiriladi.

Mudofaani topshirgan vzvod komandiri belgilangan yig'ilish hududiga yashirincha bo'linmani olib chiqadi va so'ng olingan vazifaga ko'ra harakat olib beradi.

Jamoa tarkibida teatr, tasviriy sanoat ko'rgazmalariga tashrif buyurish.

Kinomatografiya juda keskin ravishda ildamlab ketdi. Ekranlarda o'lmas nodir asarlar yaratildi: "Ular Vatanni himoya qiladilar", "Soat yarim kechada to'xtadi", "Farxodning jasorati", "26 chisi otilmasin" va boshqalar. Harbiy yozuvchilarning ko'pgina asarlari ekranlashtirildi. Teatr sahnalarida harbiy mavzu ustun turdi. Boshqacha qilib aytganda butun ijodiy ziyolilar fashizmga qarshi umumxalq kurashiga qo'shildilar. Shuni aytish kerakki, ular o'z burchlarini sharaf bilan bajardilar va dushman ustidan g'alaba uchun o'z hissalarini qo'shdilar. Bu buyuk qahramonlik nimadan iborat edi?

Birinchiidan, asosiysi, ular g'alabaga bo'lgan ishonchni mustahkamladilar. Vatan uchun eng qiyin damlarda ruhan tushmaslikka, oxirgi tomchi qoni qolguncha yerning har bir qarichini himoya qilishga chaqiradilar, ularning kitoblari, she'r,

kinofilmlari, plakatlari, asarlari yer yuzida hayot uchun jangga chorlaydi, shavqatsiz, qonli lekin zarur bo'lgan jangga chorlaydi. Ular xalqqa eng qiyin onlarda yordamga keldilar. Ko'pgina yozuvchilar o'z asarlarini bevosita front chizig'ida yaratdilar. Qalam va qog'oz bilan ular jangchilar bilan bir safda hujumlarda ishtirok etdilar.

Bugungi kunda odamlar ular yordamida urush qanday dahshatli bo'lganini, u va bu tomondan qanchalar hayotlarni olib ketganini, Yevropa xalqlariga behisob ofatlar olib kelganini bilib oladilar, Bugungi kunda hujjatli kadrlar o'ta dahshatli kunlarni odamlar yodiga solib "Odamlar hushyor bo'linglar" deb xitob qiladi.

Ko'pgina konsert brigadalari doim front chizig'ida bo'ldilar. Ko'pincha to'g'ri kelgan joyda, odatda avtomashina kuzovi sahna sifatida xizmat qilib konsert qo'yilardi. Bu jangchilarni ruhlantirar, g'alabaga ishonchini oshirar edi. Bu damlarda har bir jangchi o'z xayollariga berilar edi: oilasi, bolalari, ona yeri, do'stlari, endi hech qachon yonida bo'lmaydigan safdoshlari haqida o'ylar edilar. Ana shunday damlarda hammaning orzusi bitta edi: tezroq dushmani yengib o'z uyiga qaytish.

Ikkinchidan, ijodkor ziyolilar xalqqa bu shavqatsiz kurash haqida haqiqatni yetkazar edilar. Haqiqat shundan iborat ediki, fashist Germaniyasi o'z oldiga butun – butun xalqlarni yo'q qilib tashlashni, bosqinchilikni maqsad maqsad qilib olgan edi. Haqiqat shundan iborat ediki, xalq bilar va muqaddas jangda yosh va qari ishtirok etardi. Va nihoyat ular ertami, kechmi g'alaba qilishlariga ishonar edilar.

Uchinchidan, ijodkor ziyolilar urush zaxmatkashlari – jangchilarning qahramonliklarini yorqin ko'rsatib berar edilar. G'arb mamalakatlarini o'zlari guvohi bo'lib ulug' jangning asosiy og'irligi xalq va uning armiyasi yelkasida ekaniga ishonidilar. Ijodkor ziyolilar bularni butun jahonga ko'rsatib bera oldilar.

Va nihoyat to'rtinchidan ijodkor ziyolilar jangchilarda Vatanga muhabbat, bosqinchilikka nafrat, botirlik, mardlik, jasorat, o'z qasamyodiga, bayrog'i, quroldosh do'stlariga sodiqlik kabi sifatlarini tarbiyalash, g'alaba uchun o'z jonini ayamalikni tarbiyalaydi.

Jangchilarning bu sifatleri romanlar, kinofilmlarda, pesalarda asosiy mavzu qilib ko'rsatildi. Shu tariqa ijodkor ziyolilar ikkinchi Jahon urushi davrida fashizm ustidan g'alaba qilishda o'z hissalarini qo'shdilar. Yozuvchilar, rassomlar, kino ustalari, jurnalistlar, artistlar, xonandalar - hammalari bir bo'lib Vatan himoyasiga shaylandilar, o'z ijodlari bilan ular xalqni Vatan himoyasi uchun kurashga, g'alabaga chaqirdilar. Hozirgi davrga kelib badiiy adabiyot, kino, teatr, tasviriy san'atning roli ancha o'sdi.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi ularning ahamiyati o'sishiga sabab bo'ldi. Bu sharoitda tarbiyaviy jarayonning bir qator masalalarini qayta ko'rib chiqish sharti yuzaga keldi.

O'quvchilarni tarbiyalash jarayonida badiiy asarlar, kino, teatr, tasviriy san'at roli va vazifasi o'zgarmay qoldi.

Gap bu jarayon shakli va uslublarini qayta ko'rib chiqish (tashkil etish) haqida boradi. Xususan hozirgi davr bosqichida o'zbek klassikasiga e'tiborni qaratish zarur.

Albatta bu tarbiyaviy jarayondan jahon, rus klassikasini chiqarib tashlash kerak degani emas. Respublikamiz mustaqillikka erishgunga qadar o'zbek klassikasi ikkinchi o'rinda turib, rus klassikasi ustunlik qilar edi. Shu tartibda butun avlodlar tarbiyalandi, ta'lim olishda, nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalari yoqlandi. Hozirga kelib o'quvchilarni ko'proq o'zbek yozuvchilari asarlari bilan tanishtirish zarur, tarbiyaviy jarayon uchun bunda juda ko'p imkoniyatlar bor. Beruniy, Navoiy, Bobur, G'ofur G'ulom, Oybek, Sh.Rashidov va boshqalar.

Bunda asosiy rolni «Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik» o'qituvchisi, o'quv muassasa kutubxonasi xodimlari, o'qituvchilar, ayniqsa adabiyot o'qituvchilari bajarishlari zarur, o'quv dasturi bo'yicha o'rganiladigan asarlardan tarbiyaviy maqsadlarda foydalanish zarur.

O'quv muassasa kutubxonalarida vatanparvarlik yo'nalishidagi badiiy adabiyotlar maxsus ko'rgazmasi bo'lishi kerak. Tarbiya shakli turlicha bo'lishi mumkin: Bu eng avval o'quvchilarning o'zlari badiiy adabiyot o'qishlaridir. Bu eng asosiysi. Lekin shu bilan tarbiya jarayoni to'xtab qolishi kerak emas.

Kitobni jamoa o'rtasida muloxaza qilish, kitob muallifi bilan uchrashuv tashkil etish, uning qahramoni bilan suhbatlar tashkil etish, bir so'z bilan aytganda bu ishga ijodiy qarash kerak. Hozirgi kunda ko'pgina oilalar aytarli katta kutubxonaga ega. Axoli qo'lida juda katta miqdordagi badiiy asarlar bor. «Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik» o'qituvchisining burchi tarbiyalanuvchilar qanday kitoblarni o'qishlari bilan qiziqishdir, maslahat berish, ota-onalari roziligi bilan ular kitob almashtirishlariga yordam berish. Ko'rib turibsizki, o'sib kelayotgan avlod uchun faoliyat imkoniyatlari juda keng. Yoshlar hozirgi kunda juda ko'p g'arbning ko'ngilochar, ular tarbiyasini buzuvchi kitoblarni o'qiydilar. Bu ular tarbiyasiga tuzatib bo'lmas zarar yetkazadi. Shuning uchun «Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik» o'qituvchisining va shu qatori boshqa o'qituvchilarning vazifasi o'quvchilarga kitob tanlashda yordam berishdan iborat. Bundan tashqari yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalovchi kitoblar kutubxonalarda yetarli ekani bilan qiziqib turish zarur. Albatta bunda o'quv muassasa kutubxonasi xodimlari mas'uliyati katta bo'ladi. Ular faqatgina texnik xodim sifatida emas yoshlarga qaysi kitobni o'qishni tavsiya eta bila oladigan bilimdon tarbiyachi bo'lishlari zarur.

Bolalar o'qigan har bir kitob ular ko'nglida yaxshi iz qoldirishi, uni tarbiyalashi kerak. Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishida ko'pgina xalqlarning, fashizm tanqidchilarining ikkinchi Jahon urushi haqida yozilgan asarlar to'plashlari qimmatli ahamiyatga ega.

Ulardan ko'plari bugungi kunda klassik asarlar tarkibini tashkil etadi.

Albatta, biror kitobni turli yoshdagi o'quvchilarga tavsiya etib bo'lmaydi. Bu masalaga katta e'tibor berish zarur. Aytaylik 4-5 sinf o'quvchilariga murakkab klassik asarlarni o'qishga tavsiya etish albatta to'g'ri bo'lmaydi. Bu asarlar faqat katta sinf o'quvchilariga tavsiya etilishi mumkin. Shunisi aniqki o'quvchilar faqatgina klassikani o'qishlari kerak emas, ayniqsa 3-5 sinf bolalari. Shu sababli kitoblar turlari keng bo'lishi kerak. Boshqa tomondan faqatgina vatanparvarlikni

tarbiyalovchi kitoblarni tavsiya qilish ham mumkin emas, chunki bu juda zerikarli bo'lishi aniq. Bunday yondoshish yoshlar tarbiyasiga to'zatib bo'lmas zarar yetkazishi mumkin. Demak badiiy asarlar mavzulari turli tuman bo'lishi kerak. O'quvchida vatanparvarlikni tarbiyalovchi kitoblar bilan bir qatorda texnik adabiyotlar, detektiv asarlar, fantastik kitoblar bo'lishi foyda keltiradi. Bunday kitoblarni shubhasiz o'quvchilarga tavsiya qilish mumkin. Chunki detektiv va fantastik asarlarda ham foydali tarbiyaviy jihatlar kam emas. Masalan Jul Vern asarlari yoshlarda Vatanga muhabbat, mardlik, jasoratni tarbiyalamaydimi? Albatta tarbiyalaydi. Hatto hajviy kitoblar ham tarbiyaviy ta'sirga ega. Shu yerda o'lmas Xo'ja Nasriddin va uning Buxorodagi sargo'zashtlarini esga olmay bo'lmaydi.